

KÉT ÉVSZÁZAD A SZTEREOTÍPIÁK FOGSÁGÁBAN (HELYZETKÉP A JAGELLÓ-KOR KUTATÁSÁRÓL)¹

NEUMANN TIBOR – PÁLOSFALVI TAMÁS – C. TÓTH NORBERT
MTA BTK Történettudományi Intézet

„Dobzsekirály” (Neumann Tibor)

Bizony nehéz helyzetben találja magát az a történész, aki a Jagelló-kor kutatásával kapcsolatban az időről időre jogosan felmerülő „hol tartunk most?” kérdésre kíván választ adni, mikor valamiféle kutatási helyzetképet szeretne felvázolni. Talán ennél a korszaknál érezhetjük a leginkább azt, hogy még mindig olyan többévszázados kijelentések terhelik a kutatást, amelyeket még sohasem bizonyított senki, mégis vélt igazuk erősen él a történeti hagyományban. E kijelentések ráadásul egymást erősítik, egymást támasztják alá, miközben némelyik túlzó, némelyik valószínűtlen, némelyik tévedésen alapul, némelyik pedig jó esetben is csupán elképzelhető, de igazolásra szorul. Aligha vitatható, hogy e visszás helyzet az elmúlt két évszázad elmaradt alapkutatásainak a számlájára írható: a korszak népszerűtlenségéből fakadóan csupán kisszámú kézikönyv, szakmonográfia és forráskiadvány készült el, ami nem készítette arra a történészeket, hogy az elődöktől átvett sommás véleményeket árnyalják vagy felülvizsgálják.

Természetesen nem vállalkozhattunk e tanulmány keretein belül arra, hogy valamennyi kormányzattörténeti kérdésben végig kövessük az elmúlt másfél-két évszázad historiográfiai változásait vagy állandóságát. Ehelyett igyekeztünk egy szemléletes példát – az 1490. évi királyválasztás okait – kiválasztani, és egy toposzon keresztül bemutatni, milyen előfeltevésekkel és milyen forrásismerettel álltak hozzá a modern kor történészei egy-egy

---

¹ A tanulmány a Magyar Tudományos Akadémia Kiválósági Együttműködési Programjának „Mohács 1526–2026: Rekonstrukció és emlékezet” című (az MTA BTK és a Pécsi Tudományegyetem együttműködésében megvalósuló) projektje keretében készült.

kincstartók állítása az adójövedelmek felhasználásának felügyeletére és persze nem utolsó sorban a török elleni támadó hadjárat mindenáron való szorgalmazása²¹⁴ – már nem.

A mohácsi tragédia (amely véleményünk szerint csak a szultán más hadszíntereken való lekötöttsége miatt nem következett be egy évtizeddel korábban²¹⁵) végleg eldöntötte a kérdés megítélését. A kortársak és az utókor számára könnyebb volt magyarázatot találni az eseményekre abban, hogy az ország Jagelló-kori elitje nem teljesítette kötelességét, szétzilálta az ország irányítását, ellopta a királyi jövedelmeket és mindezek következményeként lezüllesztette az ország haderejét, amely így nem volt képes ellenállni a török seregek,²¹⁶ mint elismerni azt, hogy az ország (tegyük hozzá: Európa bármely más állama) minden erejét latba vetve is csak ennyire és nem többre volt képes. Itt az ideje tehát, hogy a szakirodalomban és a nagyközönségben élő ok-okozati viszonyról alkotott képet (a királyi hatalom gyengesége / feudális anarchia → a királyi jövedelmek csökkenése → az ország védelmi képességének romlása → Mohács, a középkori Magyar Királyság bukása²¹⁷) felülvizsgáljuk, mivel az korántsem felel meg a valós képnek.

---

²¹⁴ Lásd erre részletesen Kubinyi András: Politikai vitakultúra a Mohács előtti Magyarországon. In: Tanulmányok Érszegi Géza hatvanadik születésnapjára. Szerk. Almási Tibor, Draskóczy István, Jancsó Éva. (Studia professoris – professor studiorum) Bp., 2005. 172–175. (Nagyszombati Márton, Geszti László költeményei, Császár Mihály naplója), 183–187. (Bácsi Ferenc levele); Uő: Országgyűlési küzdelmek Magyarországon 1523–1525-ben. In: „Honoris causa” Tanulmányok Engel Pál emlékére. Szerk. Neumann Tibor és Rácz György. (Társadalom- és művelődéstörténeti tanulmányok 40. – Analecta Mediaevalia III.) Bp.–Piliscsaba, 2009. 125–148.; valamint Benda Kálmán: A magyar nemzeti hivatástudat története (A XV–XVII. században). Bp., 1937. 19–22., 30–36.

²¹⁵ Vö. Pálffy Géza: A tizenhatodik század története. (Magyar századok) Bp., 2000. 11–12.; Uő: A Magyar Királyság és a Habsburg Monarchia a 16. században. (História Könyvtár. Monográfiák 27.) Bp., 2010. 40–41.

²¹⁶ Vö. B. Szabó János: Mohács. Régi kérdések – új válaszok. A Magyar Királyság hadserege az 1526. évi mohácsi csatában. Bp., 2015. 19–20.

²¹⁷ Ennek máig élő – természetesen az ideológiai sallangoktól megtisztított – „legjobb” megfogalmazását lásd a már idézett, az 1960-es években megjelent és Székely György által írt egyetemi tankönyvnek középkorra vonatkozó utolsó bekezdését (Magyarország története I. 435.): „A mohácsi vész és az utána bekövetkezett események betetőzték az uralkodó osztály országvesztő politikáját, amely Mátyás halála után – a parasztháború leverésén keresztül – egyenesen vezetett az ország szétszakadásához.”